

Kořeny často silně větvené; lodyhy přímé, 30–80 cm vys., nahoře olysálé. Dolní listy dlouze řapíkaté, v obrysu podlouhle obvejčité nebo eliptické, 15–20 cm dl., zpravidla lyrovitě peřenoklané až peřenosečné s koncovým úkrojkem trojúhelníkovitě vejčítým, nepravidelně vykrajovaně zubatým, zřídka celistvé, chobotnatě vykrajované; horní listy krátce řapíkaté nebo přisedlé, eliptické nebo vejčité, celokrajné nebo vykrajovaně zubaté. Kališní lístky (2,5–) 3,0–4,5 (–6,0) mm dl., rozestálé nebo přímo odstálé; korunní lístky asi 9–18 mm dl., k bázi klínovité, nehet zděli ca 1/3 čepele, sytě až citrónově žluté. Plodní stopky široko odstálé, 4–6 mm dl., pod šesulemi ztlustlé. Šesule (2,5–) 3,0–4,5 (–4,8) cm dl. a (1,0–) 2,0–2,5 (–3,0) mm šir., rovné nebo prohnuté, hrbolaté až růžencovitě zaškrcované, lysé nebo chlupaté; zobánek úzce kuželovitý, oblý nebo jen mírně smáčklý, zděli asi 1/4–1/5 chlopní, bezsemenný nebo jednosmenný. Semena 1,0–1,6 mm v průměru, žlutohnědá, hnědá nebo černá, v šesulích po 8–17. V–X. Tř.

2n = 18 (ČR: 10b. Praž. kotl.)

Poznámka: Ve stadiu klíčení rostliny lze rozlišit hořčici polní od podobné ředkve ohnice podle děloh, jejichž čepele jsou podstatně širší než delší (příčně široce eliptické), jen mělce vykrojené a s většinou lýsy řapíky zděli čepelí.

Variabilita: Nepřilíší proměnlivá. Popsané odchylky ve větvení lodyh, tvaru listů, velikosti květů, odění šesulí aj. mají většinou jen hodnotu formy. Roztroušeně se u nás vyskytuje var. *schkuhriana* (REICHENB.) HAGENB. s růžencovitě zaškrcovanými šesulemi a silně vystouplými podélnými žilkami chlopní.

Ekologie a cenologie: Plevel na polích, v zahradách, na rumištích, sídlištích ap., často v masovém množství. Roste na obnažených, živinami bohatých půdách, především na bazických a neutrálních horninách. Dává přednost čerstvě vlhkým černozemním a hnědozemním půdám, ale vyskytuje se rovněž na rozmanitých, převážně minerálně bohatých substrátech, ve společenstvech třídy *Secalietea* a řádu *Polygono-Chenopodietalia* a *Sisymbrietalia*. Z hlediska zemědělského je nejrozšířenější v kukuřičném a řepářském výrobním

typu, méně v bramborářském a nejméně v horském. Ve srovnání s ředkví ohnicí má rozšíření do značné míry vikarizující, edaficky podmíněný charakter.

Rozšíření v ČR: Hojná až obecná v termofytiku, častá v mezofytiku, do oreofytika zasahuje jen okrajově, především v blízkosti sídel (epekofyt). Těžiště výskytu je od planárního do kolinného stupně, řidčeji se objevuje v suprakolinním, ojediněle v submontánním a jen vzácně v montánním stupni (max. na poli: Doupovské vrchy, Lochotín, 715 m). V Čechách je nejhojnější výskyt v Polabí, Středočeské tabuli, Lounsko-labském středohoří, Poohří, Podkrušnohorské pánvi, Plzeňské pahorkatině, Tachovské brázdě, Orlických opukách a na Žambersku. Jen ojediněle se objevuje na Českomoravské vrchovině a také na území celého Jihočeského kraje se vyskytuje nehojně až na nevelká, zpravidla vápencová území (např. okolí Českého Krumlova). Na Moravě je nejčastější v Jihomoravském úvalu, na Hané, ve Slezské pahorkatině a Ostravské pánvi, řidčeji zejména v Českomoravském meziohří, v Moravském podhůří Vysočiny. — Mapy: KROPAČ et VOLF 1975: 185; SLAVÍK FKS 1990: 129.

T, M: pravděpodobně ve všech fyt. o. — O. [chybějí údaje z fyt. o. 93. Krk., 95. Orl. hory, 96. Král. Sněž., 97. Hr. Jes., 99. Mor.-slez. Besk.].

Poznámka: Vzhledem k synantropnímu charakteru lokalit a nedostatečnému množství herbariového materiálu vycházejí uvedené údaje především z prací, zabývajících se plevelem, a z hlášení agronomů zaměřených na ochranu rostlin.

Celkové rozšíření: Evropa, s. Afrika, kontinentální Asie. Zdomácnělá ve všech světadílech.

Význam: Jako průvodce obilnin se u nás vyskytovala již v době prehistorické. Náleží k obávaným plevelům orných půd, takže je likvidována herbicidy. Při použití herbicidů na bázi růstových látek se v jařinách ve srovnání s ředkví ohnicí objevuje mnohem řidčeji. Přesto je dosud převládajícím plevellem v okopaninách a zeleninových kulturách, což souvisí se značnou produkcí semen a jejich dlouhodobou zásobou v půdě.

48. *Eruca* MILL. — roketka *)

Eruca MILLER Gard. Dict., ed. 4, sine p., 1754 emend. ADANS. Fam. Pl. 2: 418, 1763. — Syn.: *Brassica* L. Sp. Pl. 667, 1753 p. p. — *Euzomum* LINK Enum. Pl. Horti Berolin. 2: 175, 1822.

Lit.: DOMIN K. (1943): Roketa obecná (*Eruca vesicaria* [L.] Cavan.) zplanělá v pražských sadech. Věda Přír. 22: 88. — ZELENÝ V. et ŘEZNIČKOVÁ V. (1984): Klíční rostliny některých brukvovitých zelenin. Sborn. Vys. Šk. Zeměd. Praha, ser. A, 41: 15–44.

Jednoleté, po rozemnutí vonné byliny s tenkým hlavním kořenem, lysé nebo řídce chlupaté, chlupy jednobuněčné, rovné nebo srpovitě zahnuté. Lodyhy rozvětvené, jemně rýhované. Dolní a stř. listy

*) Zpracoval V. Zelený

řapíkaté, peřenosečné nebo lyrovité, hor. ± přisedlé; myrosinové buňky v mezofylu. Kališní lístky úzce obkopynaté, vzpřímené, s úzkým bělavým lemlem; korunní lístky ± úzce obvejčité, s nehtem delším čepelí, k bázi klínovité, žluté nebo bílé; vnitřní tyčinky o málo delší kalicha, vnější jen o málo kratší než vnitřní; nektaria váčkovitá, transversální větší, zploštělá, mediální ± trojboká; semeník válcovitý, přisedlý, zúžený v zobánek, čnělka tlustá, blizna zploštěle polokulovitá, dvoulaločná. Šešule oblé, chlopně jednožilné, zobánek plochý. Semena v chlopních ve dvou řadách, ± elipsoidní, osemení hladké, při navlhčení slizovatí. Dělohy téměř okrouhlé, mělce srdčité vykrojené; klíček bokokořený. — Asi 5 druhů ve Středozeří, u nás jediný. — Entomogam.

1. *Eruca sativa* (L.) MILL. — rosetka setá

Tab. 46/5

Eruca sativa (LINNAEUS) MILLER Gard. Dict., ed. 8, sine p., 1768. — Syn.: *Brassica eruca* L. Sp. Pl. 667, 1753. — *Raphanus eruca* (L.) CRANTZ Cl. Crucif. 111, 1769. — *Euzomum sativum* (MILL.) LINK Enum. Pl. Horti Berolin. 2: 175, 1822, nom. illeg.

Exsikáty: Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 9254. — BORNMÜLLER Iter Pers.-Turc. 1892–93, no 81. — BORNMÜLLER Pl. Exs. Canar., 2060. — GANDOGER Pl. Gall. Exs., no 358. — HELDREICH Herb. Graec. Norm., no 1207b. — REVERCHON Pl. Esp., no 825. — SENNEN Pl. Esp., no 5570 et 7773. — SINTENIS Iter Transcasp.-Pers. 1900–1901, no 1659.

Lodyhy 20–60 cm vys., větve přímé. Listy světle zelené, dol. lyrovité nebo 1–2× peřenoklané až peřenosečné s úkrojky vejčité kopinatými, tupými nebo zaokrouhlenými, směřujícími ± kolmo ke stř. žilce, s okrajem zubatým až laločnatým a větveným křídlatým; hor. listy ± přisedlé nebo krátce řapíkaté, zpeřeně členěné i celistvé, s úkrojky celokrajnými nebo zubatými. Kališní lístky nejčastěji 8–11 mm dl.; korunní lístky 15–22 mm dl., zprvu žluté, později bílé, s purpurově fialovou žilnatinou. Šešule k větenu květenství přitisklé nebo jen mírně odstálé, 2–5 cm dl. a 4–6 mm šir., zobánek mečovitý, podélně žilkovaný, ± zděli poloviny chlopní. Semena asi 1,5–2,5 mm dl., oranžově žlutá, červenohnědá až hnědě purpurová. VI–VIII. Tf.

2n = 22 (extra fines)

Variabilita: Na našem území málo proměnlivá, dosud zjištěna pouze subsp. *sativa*. Ve Středozeří je proměnlivost značná.

Ekologie a cenologie: Dříve pěstována na polích, odkud zplaňovala na okraje polí, cest, na úhory, na rumišťe, do zahrad, vinic aj. Poměrně teplomilná, vyžaduje čerstvě vlhké, propustné, humózní půdy. V současné době u nás není v kultuře, objevuje se ojediněle např. na dvorech továren na zpracování lnu, v prostorách přístavů apod.

Rozšíření v ČR: V minulém století a na začátku 20. století se u nás pěstovala především v planárním stupni termofytika, řídkěji v teplejších oblastech mezofytika, kde také roztroušeně zplaňovala. V současné době se objevuje jen vzácně jako neofyt.

T: 9. Dol. Povlt. (Praha–Suchdol), 10b. Praž. kotl. (Praha), 12. Dol. Pojiz. (Kbel u Mladé Boleslavi; Nové Benátky; Jizerní Vtelno), 15a. Jarom. Pol. (Jaroměř), 16. Znoj.-brn. pah. (Brno–Řečkovice), 18a. Dyj.-svr. úv. (Židlochovice; mezi Lanžhotem a Břeclaví), 18b. Dolnomor. úv. (Vnorovy, Zarazice), 20a. Bučov. pah. (Skržice u Kroměříže), 20b. Hustop. pah. (Hády u Brna), 21. Haná (Olomouc). — M: 22. Halštr. vrch. (Aš), 31a. Plz. pah. vl. (Obytce u Klatov), 60. Orl. opuky (Vamberk), 67. Českomor. vrch. (Jindřichův Hradec), 68. Mor. podh. Vysoč. (mezi Adamovem a Blanskem), 72. Zábř.-unič. úv. (Zábřeh).

Celkové rozšíření: Původem ze Středozeří, kde se dříve pěstovala, nyní zplaněle v mnoha zemích Evropy, Asie, Afriky, Severní Ameriky aj. V kultuře dosud v jv. Asii.

Význam: Pěstována především jako olejnina pro semena, obsahující až 30% oleje nízké kvality. Semena se požívala i k výrobě hořčice, listy jako salátová zelenina. Postupně byla nahrazena jinými, produktivnějšími druhy.

49. *Erucastrum* C. PRESL — ředkevník *)

Erucastrum C. PRESL Fl. Sicula 1: 92, 1826. — Syn.: *Brassica* L. subgen. *Erucastrum* (C. PRESL) BENTHAM et HOOKER fil. Gen. Pl. 1: 84, 1862. — *Hirschfeldia* MOENCH sect. *Erucastrum* (C. PRESL) HAYEK Beih. Bot. Cbl. 27/1: 260, 1911.

Lit.: ŠTĚPÁNEK J. (1983): *Erucastrum gallicum* a *E. nasturtiifolium* v českých zemích. Zpr. Čs. Bot. Společ. 18: 27–42.

Jednoleté až vytrvalé byliny s tenkým hlavním kořenem a s jednoduchými chlupy. Lodyha přímá nebo vystoupavá, obvykle větvená,olistěná. Listy v obrysu obkopynaté, (lyrovitě) peřenodílné až peřenosečné, s úkrojky chobotnatě až laločnatě nepravidelně zubatými, s dol. úkrojky oddálenými; myrosinové buňky v mezofylu. Květenství hrozen, s listeny či bez listenů. Kališní lístky vzpřímené až rovnovážně odstálé, stejně šir., žlutozelené, vnitřní na bázi slabě vakovitě vyduté; korunní lístky žluté nebo bledě žluté; tyčinek 6, bez přívěsků; transversální nektaria poloměsíčitá až 3laločná, mediální volná, drobná, vejcovitá až válcovitá; blizna paličkovitá, semeník s 28–44 vajíčky. Plody šešule, na

*) Zpracoval J. Štěpánek

Tab. 46: *Brassica oleracea* var. *viridis*, 1a – část plodenství. – 2 *Raphanus sativus*, plod, 2a – semeno. – 3 *R. raphanistrum*, část plodenství, 3a – lodyžní list, 3b – květ. – 4 *Brassica juncea*, část plodenství, 4a – příčný průřez plodem. – 5 *Eruca sativa*, 5a – lodyžní list. – 6 *Brassica carinata*, část plodenství, 6a – příčný průřez plodem.

